

Niebo z widokiem na Stargard – panorama miasta autorstwa Ottona Thiele

Małgorzata Gryciuk

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie

m.gryciuk@muzeum-stargard.pl

<https://orcid.org/0009-0009-6320-6456>

Abstrakt

Tekst traktuje o obrazie zakupionym do zbiorów Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie. Jest to pejzaż miasta z 1939 r., autorstwa Ottona Thiele. W tekście przybliżona zostaje postać artysty oraz zakupiona do zbiorów sztuki praca.

Abstract

The paper discusses a painting acquired for the collection of the Stargard Museum of Archaeology and History. It is a cityscape from 1939, by Otto Thiele. The text introduces the artist and the work purchased for the art collection.

Słowa kluczowe

Stargard, malarstwo, pejzaż, panorama, obraz, Otto Thiele

Keywords

Stargard, painting, landscape, panorama, picture, Otto Thiele

W 2023 r. do zbiorów stargardzkiego muzeum przybyło kilkanaście nowych eksponatów, wzbogacając muzealne zbiory sztuki, historii, etnografii oraz numizmatyki. W kwietniu, dzięki wsparciu sponsorów, do zbiorów sztuki zakupiony został obraz, któremu nadano numer inwentarzowy MS/S/1408. Obraz przedstawia panoramę Stargardu, a jego autorem jest Otto Thiele.

Od leśniczego do malarza

Otto Karl Albert Thiele – bo tak brzmi pełne imię artysty – urodził się 27 marca 1870 r. w Rokicie¹. Przyszedł na świat w tamtejszej leśniczówce jako szóste z jedenaściorga dzieci Elwiny Augusty Wilhelminy i Juliusa Thiele², który, tak jak jego ojciec i dziadek był leśniczym dużego majątku. Pozostali synowie Juliusa – Karl i Max – również zostali leśniczymi, a córki – Anna, Emma, Augusta i Marta – wyszły za mąż za leśników. Ten sam zawód miał także Otto Thiele³.

Ze wspomnień siostrzenicy artysty, córki jego młodszej siostry Marii, dowiedzieć się można jak wyglądało życie w leśniczówce, gdy jako dziecko przyjeżdżała tam na wakacje do dziadków – Elwiny i Juliusa Thiele. Wspomina, że dziadkowie sami wyrabiali masło, chleb i wędliny. Mieli krowy, duży ogród oraz pasiekę. Dom był duży i otoczony wysokim żywopłotem. Hildegarta Polzer, siostrzenica malarza, opisała babcię – matkę Ottona – jako duszę domu. Spokojna, przyjacielska, ale jednocześnie stanowcza. Julius Thiele był podobno bardzo szanowaną osobą w okolicy. Wysoki i dobrze zbudowany, miał dobry wzrok, przydatny w czasie polowań. Podobno jedną ze ścian w leśniczówce w całości pokrywały poroża jeleni, a pośrodku nich wisiał namalowany przez 24-letniego Ottona olejny portret ojca⁴. Julius Thiele ukazany został z profilu, w marynarce, kapeluszu i ze strzelbą przewieszoną przez ramię. Dziś obraz ten stanowi najwcześniejszy przykład twórczości malarza⁵. Sam artysta wspominał swój rodzinny dom jako bardzo gościnny. Co niedzielę leśniczówkę odwiedzali goście, grano na instrumentach i tańczono.

W rodzinie Thiele kontakt ze sztuką miała wspomniana młodsza siostra Ottona – Maria, która wyszła za mąż za nauczyciela rysunku ze stargardzkiego liceum – Paula Stampę⁶. Jednak to Otto, jako jedyny w rodzinie, przejawiał talent artystyczny. Już w wieku ośmiu lat grał na pianinie, które kupili dla niego rodzice. W szkole średniej uczył się rysunku i lekcje te sprawiały mu wielką przyjemność. Mimo artystycznych zapędów młodego Ottona, tak jak ojciec i jego przodkowie, miał on zostać leśniczym. Jednak podczas badań lekarskich stwierdzono u niego wadę wzroku, która nie gwarantowała bezpieczeństwa w czasie strzelania na polowaniach, których wymagano od leśniczego. W związku z tym ojciec skierował Ottona do służby cywilnej na poczcie w Barth, gdzie pracował jako asystent. Po krótkim czasie przeniesiono go do Neu-Ruppin⁷, a gdy miał 20 lat do Berlina. Miasto to otworzyło przed nim wiele możliwości: zwiedzał muzea i galerie sztuki, słuchał koncertów i chodził do opery. Ponieważ na poczcie przydzielano mu głównie nocne zmiany, za dnia mógł spełniać swoje artystyczne ambicje. Kupił farby, pędzle i płótna, i zaczął malować. Wkrótce stwierdził, że samodzielna nauka mu nie wystarcza i zaczął pobierać lekcje u Maxa Utha (1863–1914).

¹ Do 1945 r. niem. Rackitt. Obecnie jest to wieś w województwie zachodniopomorskim, w powiecie goleniowskim.

² Elwine Augusta Wilhelmine (z d. Reinholz) żyła w latach 1840–1908, Julius Thiele w latach 1835–1909.

³ Stampa 2005, 6.

⁴ Stampa 2005, 7.

⁵ Zimmerninkat, Feldmann 2018, 333–355.

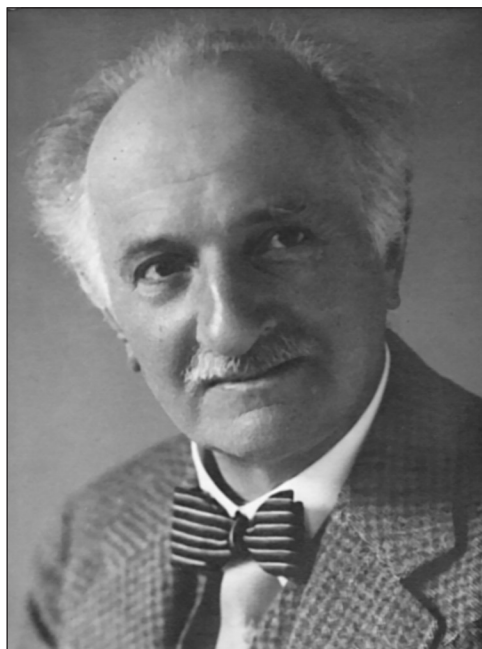
⁶ Ich synem był Joachim Stampa – autor publikacji o Stargardzie: *Stargard in Pommern. Schicksale einer deutschen Stadt* oraz wspomniana Hildegarda Polzer (z d. Stampa).

⁷ Obecnie pisane bez łącznika; pol. Rypin Nowy.

Pod jego okiem Thiele nauczył się malować impresjonistyczne pejzaże, martwe natury oraz portrety, czego efektem był chociażby wspomniany portret ojca artysty. Następnie młody Otto kontynuował naukę u norweskiego pejzażysty – Adelsteena Normanna (1848–1918) – z którym przez trzy miesiące podróżował po Norwegii, malując. Dalsze lekcje rysunku i kompozycji odebrał od Martina Brandenburga i Lovisa Corinthy, uzupełniając je zajęciami u rzeźbiarza Maxa Kleina (1947–1908). Uczęszczał również na wykłady do Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Berlinie (*Berliner Königliche Akademie der Künste*), na tyle, na ile było to możliwe dla osób nie będących członkami uniwersytetu.

Po 15 latach pracy na poczcie i jednoczesnym kontynuowaniu artystycznej edukacji, na jednym z berlińskich kąpielisk Otto Thiele poznał swoją przyszłą żonę – Katherine Lange. Zaproponowała ona by porzucił słabo płatną pracę i zaczął zarabiać na malarstwie. Tak też się stało. Pobrali się w 1903 r. i dzięki wysokiemu posagowi, wniesionemu przez żonę, której ojciec był właścicielem tartaku, Thiele w 1906 r. ukończył studia i na pełen etat zajął się sztuką. Podobno ze względów zdrowotnych dość szybko artysta przeszedł na rentę, co pozwoliło mu całkowicie poświęcić się pracy twórczej. Niedługo po ślubie para wyruszyła w podróż po Prowansji. Gdy w 1910 r. urodził się ich syn, Klaus Thiele, podróżowali po Holandii. Byli także nad Jeziorem Bodeńskim i zwiedzili Włochy. Podczas każdej z tych wypraw Otto niestrudzenie malował lub szkicował, czego efektem było wiele kolorowych obrazów o niewielkich formatach⁸.

Najbardziej znaną pracą artysty jest *Berlińska Hala Targów Kwiatowych*. Malarz namalował kilkanaście wersji tego impresjonistycznego dzieła, eksperymentując z kolorystyką i światłem. Obraz uważany był za przełomowy w jego twórczości i został przyjęty z entuzjazmem przez komisję selekcyjną na Wielkiej Wystawie Sztuki w Berlinie w 1911 r. Prawdopodobnie dzięki tej pracy Otto Thiele ugruntował pozycję znanego berlińskiego malarza, który mógł utrzymać rodzinę ze swojej sztuki⁹. W czasie I wojny światowej zdarzało się jednak, że swoje obrazy musiał wymieniać na żywność, aby móc wykarmić rodzinę – żonę i wtedy już dwójkę dzieci – syna Klause i urodzoną w 1915 r. córkę Evę.

Ryc. 1. Portret Ottona Thiele. Fot. domena publiczna

⁸ Zimmerninkat, Feldmann 2018, 333–355.

⁹ Zimmerninkat, Feldmann 2018, 333–355.

Pobyt w mieście nad Iną

W 1943 r., w wyniku nalotów bombowych w Berlinie, zniszczeniu uległ dom rodzinny Thiele. Zakwaterowanie znaleźli w Stargardzie u siostry Ottona – Marii Stampy. Tu spędzili prawie dwa lata. W tym czasie artysta zaaranżował małą pracownię, w której dalej mógł tworzyć. Od 20 czerwca do 18 lipca 1943 r., z okazji 700-lecia miasta, odbyła się wystawa dzieł pomorskich artystów i rzemieślników¹⁰. Pięć swoich obrazów zaprezentował na niej także i Otto Thiele. Znalazła się tam m.in. jedna z wersji *Berlińskiej Hali Targów Kwiatowych* oraz, nieznana dziś, praca zatytułowana *Nad Iną w Stargardzie*¹¹.

Gdy w 1945 r. do miasta wkroczyła Armia Czerwona, Otto Thiele wraz rodziną musiał uciekać. Podobno w Stargardzie zostało aż 600 obrazów malarza i do dziś nie wiadomo co się z nimi stało. Jedno ze źródeł podaje, że z pracowni zostały one wyrzucone na plac i albo zagrabione, albo pozostawione na łaskę pogody¹². Po wyjeździe ze Stargardu Otto Thiele, pisząc różne petycje, starał się odzyskać porzucone obrazy i wyposażenie mieszkania, jednak bezskutecznie. Po kilku miesiącach podróży rodzina trafiła do miejscowości Egestorf (Dolna Saksonia), gdzie przyjęła ich i pomogła im grupa rolników. Tam również Thiele malował. Tworzył głównie małoformatowe obrazy, tak jak w czasie I wojny, wymieniając je na jedzenie. Artysta stworzył wiele przedstawień miejscowości i okolic, które do dziś są w posiadaniu tamtejszych mieszkańców¹³. Otto Thiele zmarł w 1955 r. i wraz z żoną pochowany został na cmentarzu na obrzeżach Egestorf. Grób znajduje się tam do dziś, a lokalna społeczność i krewni malarza dbają o zachowanie pamięci o nim i jego twórczości¹⁴.

Widok na Stargard

Zakupiony do stargardzkiego muzeum obraz nosi tytuł *Widok Stargardu* lub też *Obraz Stargardu (Das Bild von Stargard in Pommern)*. Zapis na odwrocie płótna pozwala datować pracę na 1939 r., a umieszczona w lewym, dolnym rogu obrazu sygnatura wskazać jako autora właśnie Ottona Thiele. Obraz wykonano w technice oleju na płótnie. Umieszczony on został w drewnianej ramie, pomalowanej srebrną farbą. Wymiary wraz z ramą wynoszą 65 × 72 cm.

Zarówno tytuł jak i samo przedstawienie nie pozostawiają wątpliwości, iż na obrazie, z oddali, ukazany został Stargard. Na tle jasnego nieba wyraźnie zarysowują się bryły tak charakterystycznych dla miasta: kolegiaty NMP Królowej Świata oraz kościoła św. Jana Chrzciciela. Pejzaż namalowany został z perspektywy dzisiejszej Szosy Maszewskiej.

Artysta podzielił obraz horyzontalnie, na trzy wizualne strefy. Począwszy od dołu: łąka, miasto i niebo. Po krótkiej obserwacji dostrzec można jak subtelnie łączą się one ze sobą, płynnie przechodząc jedna w drugą. Zieleń łąk i drzew przenika do zabudowań

¹⁰ Wystawa odbyła się w sali gimnastycznej Szkoły Królowej Luizy (obecnie Zespół Szkół nr 1 im. Mieszka I).

¹¹ *Ausstellung...* 1943, bs.

¹² Stampa 2005, 8.

¹³ Zimmerninkat, Feldmann 2018, 333–355.

¹⁴ Stampa 1995, 3.

Ryc. 2. Otto Thiele, *Widok na Stargard*, 1939 r. Fot. M. Gryciuk, MAH w Stargardzie

miasta, natomiast dym, wydobywający się z miejskich kominów, prawie niedostrzegalnie, miesza się z chmurami. Mimo iż, jak się zdaje, to właśnie miasto jest głównym tematem obrazu, na pierwszym planie malarz zdecydował się umieścić rozległe łąki i pola, a Stargard przedstawić w oddali. Najbliżej widza, przy dolnym brzegu obrazu, znalazł się rząd rosnących gęsto polnych kwiatów, który tworzy złudzenie wręcz wychodzącego poza ramę. Można odnieść wrażenie, że porośnięta jest nimi cała łąka, znajdująca się na pierwszym planie, jednak malarz umieścił je tylko wzdłuż dolnej linii obrazu. Choć polne kwiaty nie zostały namalowane zbyt szczegółowo, rozpoznać można maki, chabry i krwawniki, będące być może echem berlińskich hal z kwiatami, które tak często malował Otto Thiele. Poza linią polnych roślin, dalej rozciągają się szerokie łąki i pola. Pośród nich malarz uchwycił spacerującą parę – mężczyznę w czarnym stroju i kobietę w białej sukience. Za nimi rozciąga się kolejne pole i pas drzew, spoza którego wylania się miasto.

Oprócz charakterystycznych dla panoramy Stargardu baszt i wież kościołów, ze względu na oddalenie, trudno wskazać konkretne budynki czy układy ulic. Wyjątek stanowią oczywiście wspomniane bryły kościołów, które dominują nad Stargardem, tworząc wizualne granice miejskich zabudowań. W kontekście panoramy miejskiej pod uwagę należy wziąć czas powstania obrazu. Jeśli, zgodnie z zapisem na rewersie płótna, namalowany został w 1939 r., należy pamiętać, że wówczas miasto wyglądało inaczej, niż po zniszczeniach, którym uległo w czasie II wojny światowej. Wielce prawdopodob-

ne, że Otto Thiele zdołał więc uchwycić nieistniejące dziś budowle, jak chociażby kościół św. Józefa¹⁵. Jeśli obraz powstał w 1939 r., a do Stargardu artysta z rodziną przeniósł się dopiero w 1943 r., to być może wcześniej bywał tu, odwiedzając siostrę. Efektem odwiedzin byłaby wówczas zakupiona do zbiorów Muzeum praca.

Warto przyrzeć się hierarchii na obrazie. Choć głównym tematem jest miasto, największa część dzieła, bo ponad połowa, to niebo. Nie tytułowy Stargard, zapelniający paradoksalnie najmniejszą część, nie rozległe łąki na pierwszym planie, ale właśnie niebo, pełne różowych i szarych chmur.

Otto Thiele stworzył obraz o dość intensywnych barwach. Dominują tu wyraziste odcienie zieleni na pierwszym planie oraz brązy, ochry i beże, tworzące widok Stargardu w oddali. Najdelikatniejszym, a jednocześnie najrozleglejszym obszarem dzieła, jest wspomniane błękitne niebo. Co ciekawe, do przedstawienia chmur artysta wykorzystał zamiast bieli delikatne róże, fiolety i szarości. Mimo zastosowania tych właśnie kolorów, niebo ukazuje słoneczny, letni dzień. Artysta, trafnie operując barwami, podkreślił główny temat obrazu. Używając ciemniejszych szarości i fioletów po bokach, jasnymi odcieniami oświetlił samo centrum obrazu, a więc niebo nad Stargardem. Światło na obrazie pada z prawej strony, zatapiając w słońcu nie tylko całe miasto, ale i znajdujące się bliżej budynki pobliskiej wsi.

Ryc. 3. Otto Thiele, *Widok na Stargard*, 1939 r., fragment obrazu z sygnaturą artysty.
Fot. M. Gryciuk, MAH w Stargardzie

¹⁵ Kościół znajdował się na rogu Rosenbergstrasse i Johannisstrasse – dzisiejsze ulice Wita Stwosza i Bolesława Chrobrego.

Tym, co najbardziej przykuwa wzrok patrzącego, jest biała sukienka spacerującej kobiety. Z jej intensywnie białego stroju, wręcz automatycznie, przenosimy wzrok na gęste zabudowania miejskie w oddali. Spacerująca para jest jakby czubkiem wizualnego klina, utworzonego przez ułożenie drzew, które niskie po środku, rozrastają się wyżej na boki, jak gdyby optycznie obejmując miasto. Umieszczenie spacerującej pary w tym konkretnym miejscu było celowym zabiegiem kompozycyjnym, zastosowanym przez malarza. Idąca połą ścieżką para osób przyciąga wzrok widza, kierując go na to, co mimo że oddalone, paradoksalnie jest na obrazie najważniejsze – na Stargard.

Podsumowanie

Otto Thiele artystyczny sukces i spełnienie osiągnął dzięki wytrwałości i systematycznej pracy. Choć jego obrazom najbliżej do nurtu impresjonizmu, odebrał wszechstronne wykształcenie, które w połączeniu z talentem pozwoliło mu na realizację ciekawych zleceń i utrzymanie się ze swojej pasji. Choć przyszło mu żyć i tworzyć w okresie wojen, w spisanych przez siebie wspomnieniach podsumował, że pomimo trudów i smutków, miał piękne życie¹⁶.

Znany jest pobyt Ottona Thiele w Stargardzie między rokiem 1943 a 1945, jednak najprawdopodobniej odwiedzał on miasto już wcześniej. Wyjaśniałoby to powstanie *Widoku Stargardu* w 1939 r. W czasie owego, niespełna dwuletniego pobytu, malarz wciąż aktywnie tworzył w zaaranżowanej pracowni. Być może niektóre z pozostawionych przez artystę setek obrazów ukazywały także inne widoki miasta. Dowodem na to jest chociażby tajemnicza praca zatytułowana *Nad Iną w Stargardzie*, którą artysta zaprezentował na lokalnej wystawie. Opisany obraz, jest jednak, jak na razie, jedynym autorstwa Ottona Thiele w zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie.

Bibliografia

LITERATURA

- Ausstellung...* 1943. *Ausstellung von Werken pommerscher Künstler und Kunsthandwerker. Vom 20.06 bis 18.7.1943 in der Turnhalle der Königin-Luise-Schule.* Stargard i. Pom. [Broschüre].
- Prescher H. 1995. *Das Spiel des Lichts. W: Kunstaussstellung. Im Dresslers Hus. Egestorf Im Sande 1. Vom 6. bis 19. August 1995. Otto Thiele 1870–1955.* Egestorf, 12–15. [Broschüre].
- Stampa V. 1995. *Ein Leben von Pommern bis Egestorf. W: V. Stampa (hrsg.), Kunstaussstellung. Im Dresslers Hus. Egestorf Im Sande 1. Vom 6. bis 19. August 1995. Otto Thiele 1870–1955.* Egestorf, 2–3.

¹⁶ Prescher 1995, 15.

- Stampa V. 2005. Eine Gedächtnisausstellung. W: V. Stampa (hrsg.), *Kunstaussstellung. In Egestorf/Nordheide im August 2005. Otto Thiele 1870–1955*. Egestorf–Nordheide, 1–16.
- Zimmerninkat R., Feldmann J. 2018. *Wilhelm Blanke (1873–1936) und die Malerkolonie Steglitz. Eine Spurensuche*, Berlin.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Otto Thiele portrait <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Otto_Thiele_portrait.jpg> (dostęp: 10.09.2024).